

Formidlermanuskript

Bliv bombet tilbage til stenalderen - med bue og pil

Foto: Kirsten B. Friis

Klassetrin	3-6. Klasse
Fag	Historie, Håndværk og design, Natur og teknologi, Dansk
Læringsmål	Kronologi og sammenhæng, forarbejdning og håndtering af redskaber, plantebestemmelse og geologisk materiale, perspektivering, fremstilling
Emneord	Jægerstenalder, håndværk, bue og pil, flinteredskaber, Ertebølletiden, naturressourcer.
Område	Kongskilde Friluftsgård og Naturcenter
Timer	3 timer

Indhold

Forløbet giver et indblik i jægerstenalderfolkets kultur og levevilkår. Eleverne skal ved egen arbejdskraft fremstille en bue, så de kan gå på jagt efter fortidens dyr. Eleverne får kendskab til teknologier anvendt i stenalderen via træfældning med flinteredskaber, afbarkning med flint, og fremstilling af snor ud af plantefiber. Dagen afsluttes med bueskydning.

Forberedelse før og efter besøget

Det er en fordel hvis klassen før eller efter besøget arbejder med Ertebølletid. Herunder refleksioner over hvordan man boede og skaffede mad i jægerstenalderen i forhold til i dag.

Materialeliste

Elm eller hasseletræ	til børn 3-6 kl. Højde: som person: Tykkelse: 2-5 cm i diamanter
Evt. finde flint	til redskaber
Flækker	til at afbarke træ
Små skindstykker	til at holde på flækker
Førstehjælpskasse	
Evt. Klæde ca.2x2 meter	til at fremvise oldtidssager
Se/røre kasser/Oldtidssager	F.eks. flintesten, flinteøkse, gevir, flintebor, pilespidser, tværpile, minimodel af stammebåd, foto af fortidsdyr, limstift, fiskekrog, legetøjsbil, mønt, tændstikker
Rensdyrskind/lam	til at sidde og arbejde på
Rensdyrskind/lam	til at sidde og arbejde på
Skydeskive	
Træbuk	til at sætte skydeskiven op af
Børnebuer og pile	til at skyde med som afslutning, hvis deres egen ikke virker
8 trådet vokset hør evt. 3 trådet	til buestreg: sno 2 x 3 snore sammen
Frie grene	til at sno snore
2 tilfældige træer	til at sætte snore fast i
Fyr, kalkved, hassel birk eller ask, pil	til pile ca. 1 cm i diameter, 90-100 cm lange

Moderne ekstraudstyr til at speede processen op:
 Boremaskine med krog på (til at sno) /eller færdiglavet buestreg
 Snitteknive
 Sav til

Forløbet kort

Velkomst på bopladsen	Hvad skal vi i dag? praktik
Introduktion til jægerstenalderen	Rammen for perioden/ rør-føle kasser til elever
Introduktion af redskaber og jagtudstyr (flint, bue, pile, pilespidser)	
Udvælg og fæld et træ/bueskaft	
Afbark bueskaft	
Snit indhak i bueskaftets ender	
Lav buestreg, sno snor	Fælles introduktion
Montér buestreg	
Skyd med bue og pil	
Afrunding/opsamling	

Kort fakta om Ertebølletid

Ertebølletid (5400 f.kr. – 3900 f.kr.) er den sidste del af jægerstenalderen som ellers strækker sig over ca. 9000 år (13.000 f.kr. – 3900 f.kr.) med store svingninger i temperatur, vegetation og fauna.

Klima og bopladser: havet steg 30 m på ca. 600 år pga. isafsmeltning fra det Nordamerikanske is skjold, dette skabte et stort ørige hvor stammebåde var et vigtigt transportmiddel. Gennemsnitstemperatur i juli 19-20 grader.

Jægerfolket bosatte sig ofte ved vandet, da det var en stor fødekilde.

Vegetation: Blandet løvskov med eks. elm, lind, hassel, birk, eg og ask.

Fauna: Vildsvin, urokse, kronhjort, ulv, pelikan, sumpskildpadder, gode forhold for havdyr som østers, hvaler, spækhuggere og delfiner.

Arkæologiske fund af buer og pile

Buer og pileskafter er kun sjældent bevaret

Buerne har været mandslange lavet af elmetræ. Ingen fund af buestreng, men de har højst sandsynligt været lavet af plantefiber, sener eller råhud.

Pileskafter har været lavet af kalkved, hassel, fyr, birk eller eg 90-100 cm

Pilespidser har været tværpile, som har boret/roteret sig ind i dyret. Pilene har haft styrefjer fra f.eks. svaner, som højst sandsynligt har været sat på bagenden af pileskaftet med tjære/baj.

I Østdanmark har kronvildt været et vigtigt jagtbytte. I Vestdanmark har det været vildsvinet. En urokse kan have haft en skulderhøjde på 1.80 cm. Trækkende sangsvaner har også været et udbredt bytte.

Inspiration

Skoven i skolen: <http://www.skoven-i-skolen.dk/content/snit-bue-og-pil>

Skoven i skolen: <http://www.skoven-i-skolen.dk/content/bue-og-pil-0>

Søndergaard S.P. (2015): *Ertebølletiden*. Turbine. Børnebog

Aaris-Sørensen K. (2001): Danmarks dyreverden gennem 20.000 år fra Mammutsteppe til kultursteppe. Zoologisk Museum. Københavns Universitet
Historiemateriale fra Alinea om Ertebøllekulturen

http://www.alinea.dk/~media/Files/Downloads/Alinea/Historie/Historiekanon_tre%20skud%20i%20kanonen/Erteboellekulturen.ashx

Historiefaget.dk har relevant information, dette kræves dog et UNI-login fra skolen.

<http://www.historiefaget.dk/tidsperioder/jaegerstenalderen/>

Jensen J. (2001): Danmarks Oldtid Stenalder 13000-2000 f.kr. Gyldendal